

Begrebet Random walk i Poes „The Mystery of Marie Rogêt“

Sandsynlighed og det nittende århundredes
detektivhistorie

DAVID F. BELL

Det er efterhånden noget fortærsket at kæde detektivhistoriens fødsel sammen med fremkomsten af positivistisk videnskab i det nittende århundrede.¹ Selv i fraværet af en mere detaljeret argumentation på indholdssiden, viser en enkel sidestilling af visse centrale datoer en antydning af denne indsigts korrekthed. Auguste Comte, positivismens grundlægger, udgav sin Cours de philosophie positiviste imellem 1830 og 1842. Da han døde i 1857 havde Comte forvandlet sin, i stigende grad personlige, syntese om den menneskelige erkendelse til noget der mindede om en religiøs stræben, og udbredte den i publikationer så som Système de politique positive og Catéchisme positiviste. I 1841 udgav Edgar Allan Poe, som almindeligvis anses for at være den moderne detektivhistories fader, „The Murders of the Rue Morgue“. I begyndelsen af 1850'erne oversatte Charles Baudelaire Poes fortællinger og introducerede derved den nye genre til pariserpublikummet, der allerede var gennemsyrede af positivistisk overbevisning. Fortællinger som „The Murders of the Rue Morgue“ og „The Mystery of Marie Rogêt“ kunne næppe have fundet et mere opmærksomt og mere modtageligt publikum.² Allerede i 1852 skrev Baudelaire i en polemisk artikel, i hvilken han revsede den barokke smag, der tilhørte de, der svælgede i tidligere samfunds materialistiske kultur:

Inden længe vil det blive forstået at enhver litteratur der nægter at vandre broderligt mellem videnskab og filosofi er en morderisk og selvmorderisk litteratur.³

Denne bemærkning afslører klart slægtskabet mellem Baudelaire og Poe, som gjorde at Baudelaire igennem 1850'erne anså Poe for at være en filosofisk mentor.⁴ For mine hensigter er det dog vigtigere, at man allerede i denne ene korte bemærkning ser, at Baudelaires fascination af Poe nødvendigvis medfører en tro på at litteratur umuligt kan eksistere i et vakuum, afskåret fra moderne videnskab og filosofi. Før vi går mere i detaljer med denne indsigt, vil jeg blot bemærke en anden vigtig dato, nemlig 1866, som markerede udgivelsen af Emile Gaboriaus *L'Affaire Lerouge*, som tydeligvis var inspireret af Gaboriaus læsning af Baudelaires oversættelser af Poes historier. Udgivelsen af disse oversættelser var for alvor startet med fremkomsten af *Histoires extraordinaires* i 1856. Franske litteraturkritikere anser *L'Affaire Lerouge* for at være den første moderne detektivhistorie i den franske tradition og den udkom i et sammenløb mellem positivismens veldagsdage og tilgængeligheden af Poes skrifter for generationen efter 1860 i Frankrig.

Hvis der således utvivlsomt ikke er grund til at opregne den velkendte kritiske tradition, som sammenføjer detektivhistorier med det nittende århundredes videnskabelige udvikling, så kræver to emner, som er relateret til påstandene indeholdt i denne tradition, imidlertid yderligere ransagelse. For det første er det ikke tilstrækkeligt bare at sammenkæde detektivhistorien med videnskab i almindelighed. Jeg fastholder, at det ville være nyttigt med en mere præcis forståelse for, hvilke aspekter af det midt-nittende århundredes videnskab, der var mest afgørende for detektivhistorien. For det andet giver den indflydelse som videnskab øver på litteratur, når det drejer sig om detektivhistorien, os mulighed for mere generelt at reflektere over arten af forholdet mellem videnskab og litteratur. Detektivhistorien er et interessant tilfælde, hvor videnskabens indvirkning på litteraturen er en generelt anerkendt kendsgerning. Men hvad er arten af denne „indflydelse“ eller „indvirkning“? Kunne det også være tilfældet at detektivhistorien var vigtig i formuleringen af et syn på verden, der var med til at fremme en bestemt videnskabelig indfaldsvinkel? Med andre ord, at den gjorde mere end blot optegne, hvad der skete i det videnskabelige domæne? Endvidere,

selv hvis den fungerende tilstedeværelse af bestemte videnskabelige elementer i detektivhistorien anerkendes generelt, indrømmes en sådan tilstedeværelse ikke nær så beredvilligt, når det drejer sig om andre typer værker i andre områder af den litterære kanon. I vor post-kantianske verden bliver videnskab og litteratur faktisk langt oftere anset for at være på hver sin side af et kulturelt skel.⁵ Hvis vi kunne kaste lidt lys over hvordan videnskabelige elementer fungerer i detektivhistorien, ville dette måske hjælpe os til bedre at forstå, hvordan videnskab og litteratur er relaterede til hinanden og til at argumentere mere overbevisende for, at de ikke er gensidigt udelukkende. „Kan man forestille sig at litteraturen er et reservoir af videnskab, og ikke dens negation?“, som den franske videnskabsfilosof og -historiker Michel Serres så rammende har formuleret det.⁶ Jeg vil gerne tage fat på disse temaer i den følgende diskussion, og som eksemplarisk tekst bruge Poes „The Mystery of Marie Rogêt“.

„The Mystery of Marie Rogêt“ er sandsynligvis den mindst kendte af de tre historier udgivet af Poe, i hvilke Dupin er helten – af indlysende årsager. Den er på mange måder uafsluttet og mangler derfor den gennemarbejdede slutning, som de andre to Dupin historier har, nemlig „The Murders of the Rue Morgue“ og „The Purloined Letter“. Netop fordi den indeholder så mange elementer, der er føjet mangelfuldt sammen, kan historien alligevel udgøre fascinerende læsning. Dens overeksponerede sømme og sammenføjninger, som på et plan kan anses for ufuldkomnetheder, giver på et andet plan læseren vigtige glimt af de forskellige strata, der komponerer historien. Lad mig starte med at opridse historiens hovedlinier, eftersom de fleste læsere synes at være mindre kendt med den end med de andre Dupin fortællinger. Fortælleren starter med at beskrive sit forhold til Chevalier C. Auguste Dupin, omkring to år efter begivenhederne beskrevet i „The Murders in the Rue Morgue“. Fortællingen er derved strukturelt kendetegnet af fremkomsten af genkommende karakterer, som læseren forudsættes at have et vist kendskab til. Igæn er der begået en mystisk forbrydelse, denne gang et mord på en ung kvinde ved navn Marie Rogêt. På baggrund af Dupins tidligere præstation anmodes han af Paris' præfekt om at

hjælpe med at opklare dette nye og uløselige mysterium. Dupin indvilliger i at hjælpe, men hans undersøgelse antager i dette tilfælde en ganske anden form end hans tidligere arbejder. Denne gang forlader han nærmest ikke sit hjem, mens han undersøger den pågældende forbrydelse. I hans søgen efter en løsning benytter han næsten udelukkende politirapporter og specielt journalistiske redegørelser for forbrydelsen og omstændighederne, der omgav den. Efter at Dupin har formuleret en serie af formodninger, der fremkaldes af det, han læser og hører, afbrydes historien abrupt af en kryptisk bemærkning, der blot indikerer, at Dupins indblanding faktisk leder til en løsning, som med succes opklarer sagen. Denne indskudte bemærkning, der kommer fra historiens formodede redaktør, giver ingen virkelig forklaring på – eller beskrivelse af – Dupins ultimative succes. Den lukning som en sådan forklaring af sagens udredning ville have givet er derved effektivt elimineret. Efter redaktørens kommentar, ender historien med en teoretisk bemærkning med nogle refleksioner over spørgsmålet om tilfældighed og over teorien om sandsynlighed. Disse afsluttende iagttagelser er ikke uden afgørende betydning, hvilket vi snart skal se, men de fuldbyrder dog bestemt ikke den traditionelle virkning af lukning, hvilket en udredning af mysteriet ville have tilladt.

Det er unødvendigt at bemærke, at dette korte resumé ikke kan fremstille tekstens mangfoldighed – hvilket gode Poe-læsere udmærket er klar over.⁷ For det første korresponderer avisrapporterne, som citeres i teksten, og som Dupin er afhængig af, med rapporter om et virkeligt mord, som skete i New York, og således fremstilles det mord, som Dupin forsøger at opklare, som tilfældigvis næsten identisk med mordet på Mary Cecilia Rogers i New York. Et gennemgående samspil mellem fodnoter i historien etablerer denne parallel, ved at oplyse gadenavne, egenavne eller avisoverskrifter fra New York-sagen hver gang et fransk navn introduceres. Historiens fortæller/redaktør tror angiveligt, at belysningen af mysteriet i hans fortælling vil have virkning på den virkelige undersøgelse af mordet i New York. I fortællingen sigtes der derved eksplicit til spørgsmålet om forholdet mellem fiktion og virkelighed. Selvom disse elementer

ikke er min centrale interesse for nærværende fremstilling, rejser de ikke desto mindre mange spørgsmål vedrørende mimesisbegrebet, som giver historien en mere teoretisk vending. For at tage fat på blot et enkelt af disse emner, kan jeg ikke lade være med at påpege, i hvilken udstrækning journalistikkens udvikling, på den tid, hvor historien blev skrevet, påvirker historiens struktur og kerne. Præsentationen af lokale nyheder, gennem det franskmændene har kaldt „fait divers“, de lokale notitser i aviser, i hvilke alt fra uheld til mord kan placeres, er tydeligvis fundamental for fortællingen.⁸ Først i midten af det nittende århundrede ville det have været muligt at forestille sig udførelsen af den form for stedfortrædende undersøgelse, som Dupin engagerer sig i ved i så høj grad at være afhængig af det der trykkes i aviserne. Walter Benjamin har påpeget, at ud fra dette synspunkt er „Marie Rogêt“ den første af sin slags: „Denne historie er [samtidig] prototypen på benyttelsen af journalistisk information i opklaringen af kriminalitet.“ (*Charles Baudelaire* p. 546). Forbindelsen mellem kriminalitets opklaring, som dette udføres af en ny karaktertype, detektiven, og avisen, ser ud til at være uundgåelig. Hvis det er sandt at detektivromanens fremkomst hænger sammen med fremkomsten af en bestemt form for videnskab, ville det ligeledes være sandt at påstå, at skabelsen af kriminalfiktion ville være utænkelig før rapporteringen af kriminalitet blev en hovedfunktion for populær journalistik. Som Gaston Leroux fremstiller det ved århundredeskiftet, i hans detektivroman *Le Mystère de la chambre jaune*, en historie, hvor der for første gang i den franske tradition optræder en journalist, som decideret fungerer som hoveddetektiven i en kriminalsag:

Man kunne knap nok blive overrasket over at se [dobbelts beskæftigelsen journalist og detektiv] i samme person, siden den daglige presse allerede var ved at blive forvandlet til, hvad den mere eller mindre er i dag: krimi-tidende.⁹

Marie Rogêt“ tøver ikke med at rejse problemet med forholdet mellem de forskellige avisrapporter om den pågældende forbrydelse og realiteten af begivenheden, de beskriver, og ved at vise,

hvordan disse beretninger modsiger hinanden, sættes der spørgsmålstejn ved muligheden for, at en avisartikel kan fange essensen af enhver begivenhed. Men på paradoksalt vis sætter den således også et alvorligt spørgsmålstejn ved sin egen ambition, nemlig at opklare mordet på Mary Cecilia Rogers, ved hjælp af tekstbaserede rapporter. Denne *mise en abîme* effekt skabt ved fodnoter vedrørende Mary Cecilia Rogers skubber helt sikkert problemer med repræsentation og lukning i forgrunden af denne historie og opfordrer til en dekonstruktiv tilgang.

Jeg vil dog gerne udføre min egen indtrængen i teksten ved hjælp af en anden sti. Jeg benytter udtrykket sti med overlæg, fordi der er et afgørende problem på spil i historien, som vil kræve udredning, hvis mysteriet skal opklares. Problemet omhandler en sti, en omvej eller en rute, og de vanskeligheder der er med at afgøre, hvilke punkter denne rute eventuelt har krydset. Marie Rogêt myrdes et eller andet sted på en rute, som hun angiveligt skulle have taget fra hendes moders hus til hendes tantes hus. Som fortælleren forklarer:

Da hun gik ud gav hun besked til en Monsieur Jacques St. Eustache, og kun til ham, om at hun agtede at tilbringe dagen hos en tante, der boede i Rue des Drômes er en kort og snæver, men stærkt trafikeret gennemgang, ikke langt fra flodens bredder, og i en afstand af ca. to mile ad den mest direkte vej fra Madame Rogêts *pensionat*.¹⁰

Brugen af adjektivet „snæver“, „kort“ og „direkte“ skal bemærkes her. De insisterer eksplicit på de udtrykkelige afgrænsninger, der var pålagt den sti, som Marie ville følge. Derudover hentyder stiens „stærkt trafikerede“ karakter til sådan noget som den probabilistiske lethed, med hvilken man kunne bekræfte nøjagtigt, hvor og hvornår hun passerede igennem bestemte punkter. Hvad der skete med Marie Rogêt anses således for at være resultatet af, at hun afveg fra den mest enkle rute, der kunne føre hende til hendes destination, en rute, som ville have holdt hende indenfor snævre grænser og som teoretisk set ikke indeholdt nogen vankelmodighed eller omvej.

Hvor afveg Marie fra sin sti? Hvordan udregnes lokaliseringen af denne bifurkation? Disse er spørgsmålene, som Dupin må svare på, hvis han skal gøre fremskridt i sit ræsonnement. Næsten fra starten gør han sig forestillinger om måden, hvorpå man kunne tænke over, hvordan hun afveg fra kursen i tydeligt probabilistiske termer, som jeg allerede har foreslået ovenfor. Han gør især dette, når han beskæftiger sig med kommentarerne fra en af de journalister, som hævder, at det ville have været umuligt for Marie at følge den rute, som hun havde planlagt at følge, uden at være blevet set af mindst én bekendt. Dette ville være den normale forventning, især i dette tilfælde, hvor journalisten skriver denne artikel selv, mens han forsøger at forestille sig, hvad hans egen oplevelse ville være, hvis han gik en tur i gaderne sammenlignelig med Maries tur. Jeg vil her citere udførligt fra Dupins svar på disse logiske slutninger.

Dette kunne kun være tilfældet, hvis hendes ture havde været af samme uforandrede, metodiske karakter og indenfor den samme art af begrænset område som hans egne. Han går frem og tilbage med regelmæssige mellemrum inden for en begrænset periferi, hvor det vrirler med individer, som føres til at observere hans person af interesse for hans beskæftigelse, der af natur er beslægtet med deres. Men Maries ture må generelt formodes at være omflakkende [discursive]. Særligt i dette tilfælde må det forstås som mest sandsynligt, at hun begav sig ud på en rute, der var af mere end gennemsnitlig forskellighed [diversity] fra dem, hun plejede at gå. Den parallel, som vi mener har eksisteret i Le Commerciels tanker [som er den omtalte avis] vil kun blive opretholdt i tilfælde af de to individer var gået gennem hele byen. I så fald, forudsat at de personlige bekendtskaber var lige i antal, ville der også have været lige store chancer for at et lige stort antal personlige møder fandt sted. Jeg for mit vedkommende ville betragte det ikke kun som muligt, men som langt mere end sandsynligt, at Marie, til enhver tid, kunne have begivet sig ud på enhver af de mange ruter mellem hendes eget hjem og hendes tantes, uden at møde et eneste individ, som hun kendte, eller som kendte hende. Når vi ser hele dette problem åbent og klart i øjnene, må vi til stadighed huske på det store misforhold mellem selv den kendteste personlighed i Paris' bekendtskaber og hele befolkningen i Paris selv. (s.35-36)

Jeg vil hævde, at den enkle brug af udtrykket „sandsynligt“ ikke er det afgørende for strukturen af Dupins argument. Formodningerne om gennemsnit og om store tal kommer i spil på en meget fundamental vis, ligeledes også formen på ræsonnementet, der kun er et skridt fra at udtrykke sig i form af matematiske ligninger. Hvad betyder det for eksempel at formode, at Maries rute på den fatale dag „var af mere end gennemsnitlig forskellighed [diversity] fra dem, hun plejede at gå.“ Eller at beregne, at „der [ville] også have været lige store chancer for at et lige stort antal personlige møder fandt sted.“ Og hvad er vigtigheden af „det store misforhold mellem selv den kendteste personlighed i Paris' bekendtskaber og hele befolkningen i Paris selv.“ Jeg vil endeligt også gerne vende læserens opmærksomhed mod udtrykket „discursive“ („Maries ture må generelt formodes at være omflakkende [discursive]“). Jeg vil gerne understrege den komplekse resonans i udtrykket „discursive“ i dette tilfælde. Det betyder både „omflakkende“ og også „fremgangsmåde til konklusion igennem ræsonnement i modsætning til intuition“¹¹. Diskursiviteten i Poes historie er da intimt forbundet både med en tilfældighedsbane og ræsonnement, og ræsonnement synes her klart at være på linie med bestemte sandsynlighedsudsagn.

For mere præcist at udforske beskaffenheden af dette forhold mellem sandsynlighed og diskursivitet, der ses som en omflakken med en form for vilkårlighed forbundet til sig, må jeg foretage en afstikker fra Poes historie (som Marie gjorde det fra hendes afstukne rute?) for i det mindste på et indledende plan at belyse et begreb, der hører hjemme i sandsynlighedsteori, nemlig begrebet *random walk*. Selvom udtrykket *random walk* indeholder visse resonanser, som let kan forårsage en mindre rigoristisk form for dagdrømmen, så er *random walk* faktisk et fundamentalt problem, som tidligt blev dækket – på det mest enkle niveau – af den moderne litteratur om sandsynlighed. Det er et begreb med en klart defineret teoretisk tradition. En ikke-teknisk definition af udtrykket kunne lyde nogenlunde således: *Random walk* er det mest simple eksempel på en stokastisk proces. Overvej en partikel, som kan tage positioner på afstandene 0, +1, +2 og så videre, fra et startpunkt. Forestil Dem, at til hvert tilfælde af en

tidssekvens, flyttes partiklen et skridt til højre eller venstre, med henholdsvis sandsynlighederne p og $q=1-p$. Sekvensen af positioner kaldes en *random walk*. Det mest klassiske af alle sandsynlighedseksempler, at kaste en mønt i vejret (slå plat eller krone, som anses for to lige sandsynlige udfald), kan formaliseres som en *random walk*.

Den eksperimentelle følelse, som ideen om *random walk* bringer en ikke-videnskabsmand, er ikke ukendt for sandsynlighedsproblemer – de har ofte en aura af påhæftelse på erfaringsverdenen. Faktisk forsøger mindst en af indfaldsvinklerne til grundlæggende sandsynlighedsteori, den frekventistiske, at indføre denne erfaringsmæssige indsigt. Denne tilgang fastholder at sandsynlighedsligninger er konceptualiseringer, der skal forklare regelmæssigheder som forekommer i data, der er tilstrækkeligt repetitive og massive til at være egnede til brug som basis for en frekvenstabel.¹² Dødelighedstabeller, som forsikringselskaber bruger, er et almindeligt eksempel på dette fænomen, som citeres i enhver historie om sandsynlighed. Den moderne teori om sandsynlighed og statistik finder faktisk dens udgangspunkt i den slags tabeller, ville frekventister hævde, snarere end i undersøgelser af idealiserede situationer med ækviprobable udfald, som for eksempel det klassiske eksempel med at slå plat eller krone. Tabeller af denne art udtrykker „virkelige“ begivenheder. I tilfældet *random walk* er forbindelsen med erfaringernes verden tankevækkende nok fundet ved et yderligere eksempel, som ofte beskrives i behandlingen af *random walk*, nemlig drankerens gang. Et punkt der starter ved udspringet af det Euklidiske plan bevæger sig med en distance af én enhed for hver tidsenhed, men retningen af bevægelsen er imidlertid tilfældig ved hvert skridt. Problemet er, efter en given tid, at finde sandsynlighedsfordelingen af punktets distance fra udspringet. To yderligere illustrationer forstærker disse ideer og forbindelser. *Random walk* blev brugt som en diskret approksimation til Brownske bevægelser og som en model for situationer, hvor man tager risici. For eksempel antager mange økonomer for øjeblikket, at aktiemarkedet opfører sig som en art *random walk*. Sidestillingen mellem en drankers gang og aktiemarkedets opførsel, den konceptu-

aliserende gestus som etablerer en korrelation mellem dem, er for mig at se meget karakteristisk for sandsynlighedsteori.

Endvidere må man ikke undervurdere forbindelsen mellem ideen om *random walk* og Brownske bevægelser i en historie om det tyvende århundredes videnskab og for fysikkens vedkommende i særdeleshed. Denne forbindelse viser hvor intimt forholdet er mellem sandsynlighedsteori og det tyvende århundredes fysik, for som Ian Hacking har hævdet:

Fysikere og kemikere blev først fuldstændigt overbevist om eksistensen af atomer i vort århundrede . . . Denne historie . . . ender, måske da Brownske bevægelser blev fuldt ud analyseret med hensyn til molekylære baner.¹³

Forbindelsen mellem *random walk* og fysik, via problemet med Brownske bevægelser, var tydeligvist et grundlæggende trin i moderne partikelteori og illustrerer den tætte beslægtethed mellem ideen om *random walk* og udviklingen af videnskabelig tankegang ved slutningen af det sidste århundrede og ved begyndelsen af dette.

I betragtning af disse korte bemærkninger vedrørende udviklingen af ideen om *random walk* i sandsynlighedsteori, er det særligt vigtigt og relevant at understrege den måde, hvorpå refleksioner over baner eller ruter, nemlig Marie Rogêts rute, nødvendigvis antager en probabilistisk form i Poes fortælling. Det ser ud som om, der ikke er andre måder at behandle ideen om baner eller ruter i detektivfiktion, end ved at vende sig til noget der er minder om *random walk*. Jeg vil her være forsigtig med ikke at give mig af med en anakronisme, og jeg vil derfor insistere på det faktum, at formaliseringen af ideen om *random walk* i sandsynlighedsteorien fremkommer et pænt stykke tid efter, Poe skrev „Marie Rogêt“. Men på sin vis er det præcist min pointe: litteraturen citerer ikke kun, hvad der eksisterer som publicerede videnskabelige argumenter, den kan også vise vejen i visse særlige øjeblikke. Problemet med *random walk* er følgelig i centrum af det nittende århundredes detektivhistorier, lang tid før det bliver til et formaliseret begreb. Den vedvarende tilstede-

værelse af analyser af stier der tages og ikke tages er tydeligvis en definerende egenskab ved tidlige detektivhistorier. Emile Gaboriaus' (i den franske tradition) banebrydende *L'Affaire Lerouge* (1866), som jeg nævnte ovenfor, indeholder en tæt relateret gåde, nemlig hvordan kan man beregne, hvem der kunne have taget stien, som fører til enkens Leroux' hus i udkanten af en landsby ikke langt fra Paris, og have myrdet hende indenfor en given tidsramme. En kortlægning af de personers bevægelser, der potentielt kunne være involveret i forbrydelsen, er et *sine qua non* for dens udredning, og det kan kun gøres ved at ræsonnere over sandsynlige begivenheder og motiver. For den sags skyld omhandler også Emile Zolas *Le Bête humaine* (1890), som delvis er et selvstændigt mordmysterie, et forsøg på at analysere de probabilistiske muligheder for, at en morder kunne have trængt ind i en togkupé et sted på togruten fra Paris til Le Havre. Dilemmaet rejst ved mysteriet om Marie Rogêts rute er da mere end en enkelt hændelse i en bestemt Poe historie. For mig at se er det arketypisk for det nittende århundredes detektivfiktion i det hele taget. Endvidere må det konkluderes, at grunden til at en sådan struktur spiller en nøglerolle i disse historier, er fuldstændig afhængig af fremkomsten af sandsynlighed og statistik i det nittende århundrede, og den afgørende betydning de antog som århundredet skred frem.¹⁴ Vi behandler ikke bare given videnskab i almindelighed, når vi bemærker tilstedeværelsen af videnskab i detektivhistorien, men i stedet en meget præcis form for videnskab; en der hænger tæt sammen med udviklingen af sandsynlighedsteori.¹⁵

Jeg vil gerne åbne for et øjeblikks parentetisk grublen over begrebet *random walk* på endnu et andet plan, for yderligere at udforske dets menings rigdom i Poes fortælling. Udtrykket *random's* etymologi er faktisk tæt forbundet til ideen om *random walk*. Det kommer af det gamle franske *randon*, som betyder hurtighed eller heftighed, kraft eller vold.¹⁶ *Randon* blev til *random* på engelsk, men ikke på fransk. Der eksisterer ikke på fransk et udtryk der er direkte sammenligneligt med det engelske *random*, men spor af dets tilstedeværelse er ikke helt forsvundet. Udtrykket *randonnée* eksisterer faktisk. Det var oprindeligt et jagtudtryk,

som betød den rute et jaget dyr fulgte fra det punkt, hvor det var blevet drevet ud. I løbet af det nittende århundrede kom det så endelig til at betyde en lang, uafbrudt tur eller ekskursion, og bruges ofte i dag til at beskrive en lang vandretur, f.eks. i bjergene. Implikationerne i dette udtryk, når det bruges til at betegne en vandretur, er, at man starter på en sådan tur for at nyde tilfældige bifurkationer på vejen. Med andre ord, man vier sig til terrænforholdene og ikke blot til at komme fra det ene punkt til det andet på kortest mulig tid – i hvert tilfælde i den udstrækning, at man ikke farer helt vild. Det er, da Marie Rogêts tur bliver en *randonnée*, at katastrofen indtræffer. Hvis hun havde holdt sig til den slagne vej, som lå foran hende, ville hun ikke være faldet i apori.¹⁷

Michel Serres benyttede denne etymologiske konstellation og det probabilistiske begreb om *random walk* i hans egne forsøg på at navigere mellem videnskab og litteratur, hvor han i hans bog *Hermès V: Le Passage du Nord-Ouest*, som jeg refererede til tidligere, fremstiller dem som noget beslægtet med en uendelig *random walk*. I dette arbejde genskaber han spøgende turen, der er beskrevet ved Zenons paradoks, ved at introducere en bifurkation ved hver fraktion af afstanden, som skal dækkes af personen, der tager afsted på turen. Dermed forvandler han banen, som Zenon havde beskrevet som uendelig, til noget, der minder om en *random walk* (s. 11-14). Men denne tekst var ikke den første, i hvilken Serres behandler spørgsmålet om forholdet mellem naration og en rejses rum. Jeg vil gerne gøre ophold et øjeblik for at tænke over en af hans tidligere tekster, „Discours et parcours“, omtrentligt oversat til „Sprog og Rum“, eftersom spillet på udtrykket *cursus* i forbindelse med de to præfikser *dis-* og *par-* desværre ikke er muligt på engelsk [eller dansk].

I et hovedafsnit i „Discours et parcours“ beskriver Michel Serres Odysseus' rejse som et forsøg på at sammenføje en serie af fundamentalt disparate rum. Men rum er ikke kun en form for tema i *Odysséen*, det er selve mulighedsbetingelsen for Odysseus' rejse, og det problem, som den behandler. Serres argumenterer for, at Odysseus gennemgår en erfaring, som sætter ham i kon-

takt med en bred mangfoldighed af rum, som ganske enkelt er inkommensurable:

Alle disse mødte rum er perfekt definerede, uden skælven eller tåge. Og det er umuligt at forbinde dem indbyrdes. De kan ikke samles til at udgøre en enkel homogen mangfoldighed. De kombinerer sådanne kategorier som det åbne og det lukkede, det ydre og det indre, kant og begrænsning, det tilgrænsende og det vedhængende, osv., alle koncepter, som er karakteristiske for de utallige topologiske rum.¹⁸

Mens vi mennesker normalt fungerer, som om vi udelukkende levede i et euklidisk rum, er vi i realiteten kastet ud i en blanding af rum, der ikke er forenelige i en euklidisk orden. Odysseus' rejse opfører dette dilemma. Serres igen:

Heraf kommer alt det man kunne ønske sig i teksten: de utilgængelige øer, og landene hvorfra man ikke kan flygte; stranden hvorpå katastrofen kaster dig; ... kysterne hvorpå man slynges da man nærmer sig. En træhests indtrængen i hjertet af et lukket citadel, ... Den attraktive passage ved sirenernes kyst, hvor et det tilgrænsende, det vedhængende strejfes, som er åben for de døde og lukket for enhver tilhører.¹⁹

Det er ikke muligt at forene disse uens rum, men kun at vandre fra det ene til det andet og til sidst bygge broer, som tillader kommunikation imellem dem. Serres fremstiller Odysseus som en brobygger. Rambukken, som bruges til flugten fra kyklopen, er et emblematiske eksempel, fordi det i dette specielle tilfælde demonstrerer, at det sæt af spatiale karakteristikker, som passer på den blindes verden, er forskellig fra det, der bestemmer rummet for dem, som kan se. Odysseus' listighed er nøjagtigt det, der tillader ham at navigere på grænserne, der beskrives som geologiske kløfter der adskiller rum, samt tillader ham at bygge bro over sådanne afgrunde. Fraværet af enhver mulighed for at skabe et forenet hele ud af rejsen giver den en vilkårlig kvalitet og får den til at fremstå med en i det mindste delvis åben slutning, på trods af hjemkomsten der lukker og igen gennemtvinger en narrativ slutnings orden. Kommunikation ved hjælp af broer er ikke det samme som at gennemtvinge et forenet rum. Broer efterlader de forskellige rum som de sammenkæder intakte og brudene mel-

lem eller blandt disse rum truer altid med at afbryde rejsen. Broer er med andre ord farlige regioner, hvor katastrofer kan og ofte vil forekomme, katastrofer bevirket af de abrupte transformationer i terrænet fra den ene side af broen til den anden side. Det er det, Serres mener, når han siger at Odysseus' historien ikke er en *parcours*' diskurs men diskursens *parcours*. Ved at insistere på den etymologiske mening af præfikset *dis-*, som betyder „adskilt“, kan han understrege bruddene, kløfterne og afbrydelserne, der mærker og hæmmer Odysseus' fremskridt, samt vise hvordan akten med at konstruere en diskurs om rum forbinder sådanne uregelmæssigheder.

Jeg har et øjeblik strejft væk fra den strenge probabilistiske idé om *random walk*. Man kunne næppe på nogen omhyggelig regelret måde argumentere for, at Odysseus' rejse er en *random walk*, og alligevel er der tydeligvis et element af omvandren til stede. Odysseus må på samme måde som *randonneur*'en, vandre, vie sig til terrænforholdene og håndtere uventede bifurkationer, som jeg tidligere forklarede det. Hans historie illustrerer meget godt, at fortælling er blevet knyttet til vandring fra dens begyndelse i den vestlige kultur, at den på en eller anden måde tager udgangspunkt i historier, der indeholder spatiale bifurkationer, som ikke kunne analyseres brugbart ud fra synspunktet om kontinuerlige kæder, der nøje kan efterspores. Endvidere understreger Serres i generel forstand, at fortælling foregår i krydset mellem langt fra ensartede eller forenelige rum. Jeg tror slet ikke, det er tilfældigt, at fortælling ved et af dets moderne udviklingsmomenter, opfindelsen af detektivhistorien med Poe, vender tilbage til spørgsmålet om diskursivitet, i den forstand som Poe benytter ordet i den passage, jeg tidligere citerede. Diskurs, eller diskursivitet, som Poe ville have det, har alt at gøre med kortlægning af rum, med visse former for *parcours*, som man lykkeligvis kan udtrykke det på fransk.

Set i lyset af de foregående bemærkninger om *random walk*, diskursivitet og disparate rum, ville det være en god idé at erindre, at en del af problemet, der skabes af Marie Rogêts bane, præcist skyldes, at banen krydser en mangfoldighed af rum, eller det ser sådan ud. I et tæt buskads opdages personlige objekter, der

tilhørte Marie Rogêt før hendes død. Lige midt i det urbane rum („Dette buskads, selvom det var tæt, var nært tilgrænsende en offentlig vej“ [46]), er der en anden form for rum, et mere ruralt rum, som splitter sammenhængen i Maries rutes formodede urbane topologiske ensartethed. Denne kløft er måske meget vigtigere, end selv Dupin er villig til at indrømme. Det samme kunne desuden siges om Seinen, hvor man finder Maries lig. Det viser sig, at Marie krydsede floden: „En omnibuschauffør, Valence, bevidner nu også at han så Marie Rogêt krydse Seinen på en færge“ (s.18). Denne overfart udgør et andet moment, hvor en kløft i det urbane rum på en eller anden måde må forbindes med en bro. Faren, som Marie stod over, for på hendes tur, manifesterede sig klart ved overgange i terrænets topologi som hun dækkede, ved brudpunkter. Den probabilistiske idé om *random walk* må præcis benyttes, fordi overensstemmelsen mellem lige liniers ensartethed er inoperativ i sammenhæng med mordet på Marie, og dette faktum forstærkes ved bruddene i hendes bane, der kommer frem ét efter ét, som opklaringsarbejdet skrider frem. Det sidste stykke bevismateriale, som Dupin må forklare, er ikke mindre end en båd uden ror, der blev opdaget efter forbrydelsen, og derfor må kædes sammen med den (i hvert fald af Dupin). Denne rorløse båd er selve emblemet på de problemer, jeg har diskuteret, og er aldeles velegnet som dramaets endelige fokale punkt. Den gentager i symbolske termer problemet med sti og bane i fortællingens kerne, og den apori, i hvilken Marie til sidst faldt.

Jeg har omtalt begrebet *random walk* i „Marie Rogêt“ på en strukturel måde og forsøgt at demonstrere, at den problematik, som det rejser, nødvendigvis placerer Poes værk inden for konteksten af probabilistiske udviklinger i det nittende århundredes videnskab. Dette er dog ikke den eneste forbindelse til disse emner, som fremsættes i historien. Med de eksplicitte overvejelser over sandsynlighedsteori, der faktisk indrammer fortællingen i „The Mystery of Marie Rogêt“, gør Poe selv det nemt for os at indlemme „Marie Rogêt“ i en historie om fremkomsten af sandsynlighed og statistik. Der fremsættes direkte referencer til selve teorien både i historiens første afsnit og i det sidste, referencer til hvad Poe, efter Laplace og andre, kalder sandsynlighedens

kalkule. Lad mig citere fra begge de omtalte afsnit. Fra det første afsnit:

Der er få personer, selv blandt de mest klare tænkere, som ikke af og til er blevet overrasket over en vag, men dog spændende halv-tiltro på det overnaturlige i *sammentræf* af en tilsyneladende så utrolig karakter, at intellektet ikke har kunnet opfatte dem som *blotte* sammentræf. Sådanne fornemmelser . . . undertrykkes sjældent fuldstændigt, medmindre det sker med en henvisning til tilfældighedsdoktrinen, eller, som det teknisk betegnes, Sandsynlighedens Kalkule (s. 2).

Fra sidste afsnit:

Vi må ikke undlade at foreholde os at netop Sandsynlighedens Kalkule, som jeg har refereret til, forbyder alle ideer om forlængelse af det parallelle (s. 65).²⁰

Han går videre til at fremføre hans forståelse af et problem om væddemål i et spil terninger, et problem, der ligger ved sandsynlighedsteoriens kerne, og historien ender med dette. Med andre ord er ideen om sandsynlighed ikke kun tilstede i strukturen af begivenheder, som berettes i historien, og de forklaringer, de fremkalder (specielt problemet med Maries *random walk*), men Poe citerer, i det mindste indirekte, fra litteratur om sandsynlighed, som han helt klart var kendt med.

Hvad skal vi stille op med denne reference til sandsynligheds-litteratur? Martin Roth har i et af de mest skarpsindige essays om „Marie Rogêt“ stor glæde af at afmontere den videnskabeligt-matematiske tilbøjelighed i Poes historie, ved at argumentere temmelig korrekt for, at beskrivelsen af oddsene i et spil terninger i „Marie Rogêt“'s sidste afsnit får inddraget sandsynlighedsprincippet fuldstændigt bagvendt. Roth er derefter hurtig til at antage, at tilstedeværelsen af ideen om sandsynlighed i Poes tekst på et niveau blot kan reduceres til citeren af almindelig kendt materiale fra afhandlinger om sandsynlighed – og tilmed et forkert citat. Det har ofte været den litterære kritiks strategi at afmontere en litterær teksts videnskabelige dimensioner. Men dette greb i Roths argumentation har ødelæggende resultater.

Efter at have kritiseret de videnskabelige præntioner i Poes fremstilling, kommer Roth ikke desto mindre straks Poe til forsvar. Han hævder, at Poes fejl faktisk er en inversion, en trope, der minder om en serie af andre sådanne troper, der er på spil overalt i Poes værk. Inversionen som forekommer i Poes opregning af det finale sandsynlighedseksempel i historien – og som forårsager, at Poe opfatter det hele bagvendt – forbinder direkte dette eksempel til resten af Poes litterære praksis i almindelighed, fordi inversion, som Roth hævder, var en af Poes litterære hovedteknikker. Dette er et sindrigt argument, men det har et uheldigt resultat. Argumentet drejer referencerne til sandsynlighedsteori i „Marie Rogêt“ til at være en litterær trope blandt andre, og gør det på denne måde endnu sværere end før at dømme om den fungerende tilstedeværelse af videnskabelig tankegang i Poes tekst.

Den litterære kritiske strategi indeholdt i denne gestus, nemlig at reducere tilstedeværelsen af videnskabelig viden i en litterær tekst til en form for citat, og derefter gøre dette citat til noget ubestemt metaforisk, er hård at modstå for den litterære kritiker. Men jeg mener, det er en forkert strategi. Det, der er overbevisende i Poes greb på sandsynlighed i „Marie Rogêt“, er ikke nogen af de direkte referencer til afhandlinger om sandsynlighed, men snarere hele den atmosfære, som skabes af Dupins ræsonnements metoder, som hver gang er afhængige af frekvenser, korrelationer mellem omstændigheder og begreber som *accidens* og sekundær detalje. Med andre ord, af selve de ting som karakteriserer den probabilistiske/statistiske tilgang til verden. Dette synspunkt bliver måske bedst opsummeret via de bemærkninger, som Dupin kommer med i midten af historien:

Ved det, som jeg nu foreslår, vil vi se bort fra de indre punkter i denne tragedie og koncentrere vor opmærksomhed om dens ydre kanter. Den ikke mindst usædvanlige fejl i den slags efterforskninger er begrænsningen af forespørgsler til det foreliggende, med total ligegyldighed over for de underordnede eller vilkårlige begivenheder . . . Dog har erfaring vist, og en ægte filosofi vil altid vise, at en stor, måske den største del af sandheden kommer fra det tilsyneladende irrelevante . . . Det er ikke længere filosofisk at basere en forestilling af det, der skal komme, på hvad der har været. *Accidens* er optaget som en del af grundlaget. Vi

gør tilfældet til en sag om absolut kalkulation. Vi underlægger det uforudsete og uanede den matematiske *formulærs* skoler. (s.38-39)

For mig at se kan pointen ikke kun være, at Poe er en dårlig filosof eller videnskabsmand (og måske derfor en god forfatter), når han fremsætter fejlagtige påstande om sandsynlighedsteori, som Roth implicerer, og at vi derfor ikke kan behandle hans fiktion, som om den fremsætter nogle seriøse forslag om verdens indretning. Ingen forventer, at Poe er en rendyrket matematiker eller videnskabsmand i sin fiktion. Pointen burde snarere være, at han på ekstraordinær indsigtfuld facon viser sine 1842-læsere en form for ræsonnement, som i løbet af det nittende århundrede fandt sit eget felt.

Dette fremsætter det ultimative spørgsmål om, hvordan sandheder af videnskabelig art om verden bliver fremstillet i den litterære tekst. Jeg har cirklet omkring dette problem i mit argument og kan bestemt ikke udvikle en komplet teori her. Men jeg er helt klart tiltrukket af en tilgang til dette spørgsmål, som blev fremstillet af David K. Lewis i hans manuskript med titlen „Truth in Fiction“.²¹ I et af efterskrifterne til dette manuskript siger Lewis følgende:

Fiktion kan give os kontingente sandheder om denne verden. Det kan selvfølgelig ikke tage ikke-fiktive bevisers plads. Men nogen gange er der ikke mangel på vidnesbyrd. Vi, som har levet i denne verden et stykke tid, har masser af vidnesbyrd, men vi har måske ikke lært så meget af dem, som vi kunne have gjort. Disse vidnesbyrd støtter sig til en vis sætning [proposition]. Hvis bare denne sætning formuleres, vil det med det samme komme frem, at vi har mange gode vidnesbyrd, der underbygger den. Hvis ikke vil vi vedblive med ikke at kende det. Her kan fiktionen hjælpe os (s.278-79).

Selv hvis Poe misforstod sandsynlighedseksemplet om væddemål og odds, som han refererer til i slutningen af „The Mysteries of Marie Rogêt“, så beløber Dupins måde at anskue verden på sig alligevel til en sætning om en ny måde at forstå, hvordan korrelationer mellem omstændigheder kan formuleres. Og hvis Ian Hacking har ret, når han hævder, at den første tænker, som vir-

kelig påtog sig konsekvenserne af at tænke over sandsynlighed og derved af at leve i en verden, som han mente grundlæggende blev regeret af sandsynlighed, var Charles Sanders Pierce, og at en sådan erkendelse først fremkom fuldt ud ved slutningen af det nittende århundrede – så mener jeg dog ikke desto mindre, at man kan spore elementer af en sådan attitude i „The Mystery of Marie Rogêt“. Tekster som Poes må helt sikkert have haft noget at gøre med, at sandsynlighedstænkningen blev bragt frem, ved at fremføre et forslag om hvordan verden virker, på en måde, som ville blive mere og mere overbevisende som århundredet skred frem. Sandsynlighedsteori er meget mere end en litterær trope blandt andre i Poes fortælling, fordi Poe allerede meget klart fornemmede, hvordan teoriens triumf ville påvirke vort syn på verden, og oven i købet beskrev facetter af denne transformation i sin fortælling.

Oversættelse: Marie Louise Bro Pold

Redaktion af oversættelse: Søren Pold

Tak til Henrik Jensen for statistiske oversættelser

Noter:

1. Et tidligt, men karakteristisk essay fra denne del af den franske tradition, er Régis Messac's *Le „detective novel“ et l'influence de la pensée scientifique* (Paris: H. Champion, 1929). Der er for mange essays og artikler om dette emne til at opremse dem her.
2. Se Walter Benjamin, „Charles Baudelaire: Ein Lyriker im Zeitalter des Hochkapitalismus“ in *Gesammelte Schriften* 1,2 (Frankfurt/M: Suhrkamp 1974) pp. 544 -551.
3. „Le temps n'est pas loin où l'on comprendra que toute littérature qui se refuse à marcher fraternellement entre la science et la philosophie est une littérature homicide et suicide.“ Charles Baudelaire: „L'Ecole

Païenne", *Oeuvres complètes*, Claude Pichois, red., (Paris: Gallimard, 1961) p. 628. Bemærkningen „vandre broderligt mellem videnskab og filosofi“, antyder uundgåeligt, at Baudelaire tænkte på en bestemt revolutionær retorik, i hvis midte han selv levede i de sidste år af 1840'erne. Året 1852 er af stor betydning for Baudelaire's karriere, det er det tidspunkt, hvor der i hans biografier skildres hans første bekendtskab med Poes teorier.

4. Baudelaire skrev adskillige essays og fragmenter, i hvilke han beskrev Poes karriere ved at benytte kilder fra den amerikanske presse og sine egne spekulationer.

5. Se Paisley Livingston, „Literary Studies and the Sciences,“ i *Modern Language Studies* 20:4 (efterår 1990) pp. 15-31 for en beskrivelse af dette dilemma set som et resultat af en i bred forstand neo-kantiansk tilgang til vidensopdelingen, der karakteriserer det moderne amerikanske universitet. For en mere detaljeret diskussion af disse anliggender, se også Livingstons *Literary Knowledge: Humanistic Inquiry and Philosophy of Science* (Ithaca: Cornell University Press, 1988). I den franske epistemologiske tradition har Michel Serres været en passioneret forsvarer for samspillet mellem litteratur og videnskab. Ud af hans mange essays, der behandler dette spørgsmål, er måske hans *Feux et signaux de brume: Zola* (Paris: Grasset, 1975) det, der kommer med den bedste generelle diskussion.

6. „Peut-on imaginer que la littérature soit réserve de science et non son exclusive?“ Michel Serres, *Hermès V: Le passage du nord-ouest* (Paris: Minuit, 1980) p. 17.

7. Se f. eks. Martin Roth, „Mysteries of 'The Mystery of Marie Rogêt'“ *Poe Studies* 22:2 (december, 1989) pp. 27-34 for en behandling af historiens kritiske tradition og et interessant argument angående dens diskursive struktur, hvilket jeg delvist vender tilbage til i mine afsluttende bemærkninger.

8. Se min „La Chandelle verte and the fait divers,“ *L'Esprit créateur*, 24:4 (vinter, 1984) pp. 48-56 for en beskrivelse af den måde, hvorpå „fait divers“ fungerer.

9. „On ne saurait s'étonner de trouver chez la même personne [la double qualité de détective et de reporter], attendu que la presse quotidienne commençait déjà à se transformer et à devenir ce qu'elle est à peu près aujourd'hui: la gazette du crime.“ Gaston Leroux. *Le Mystère de la chambre jaune*. I *Premiers exploits de Rouletabille* (Paris: Robert Laffont, 1961) p. 14. Romanen udkom første gang i 1907.

10. Edgar Allan Poe, *The Complete Works of Edgar Allan Poe* (New York: AMS Press, Inc., 1965) 5, pp. 8-9.

11. Den danske brug af ordet diskursiv har ikke denne dobbelthed så latent, omend dobbeltheden ligger i ordets etymologi. „Latin/discursus, af/discurere/løbe omkring“ (Gyldendals Fremmedordbog) – (o.a.).

12. Richard von Mises, *Probability, Statistics and Truth* (London: George Allen og Unwin, 1957) pp. 8-12.

13. Ian Hacking, *Representing and Intervening: Introductory Topics in the Philosophy of Science* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983) p. 30.

14. Se Ian Hacking, *The Taming of Chance*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1990) for en overbevisende argumentation angående fremkomsten af statistisk tænkning i det nittende århundrede. Se også Theodore M. Porter, *The Rise of Statistical Thinking: 1820-1900* (Princeton: Princeton University Press, 1986).

15. Klassificeringen af detaljer, som er i centrum i Carlo Ginsburgs „Clues: Morelli, Freud, and Sherlock Holmes“ i *The Sign of Three: Dupin, Homes, Peirce*, Umberto Eco og Theodore Sebeok, red., (Bloomington: Indiana University Press, 1983) pp. 81-118, har for mig at se meget at gøre med statistik.

16. Jeg står i gæld til Michel Serres, fordi han viste mig denne etymologi og dens vigtighed. Se hans *Les cinq sens* (Paris: Grasset, 1985) p. 284.

17. Udtrykket *apori* kommer fra det græske *poros*, som betyder sti. En *aporos*, fraværet af en sti, er ofte resultatet af en infinit deling af stier, og derfor er den marine navigatør, som står over for stier, lige meget hvor han end kigger hen, den arketypiske figur konfronteret med *apori*. Se Marcel Détienne og Jean-Pierre Vernant, *Les Ruses de l'intelligence: La mètis des grecs* (Paris: Flammarion, 1974).

18. „Tous les espaces rencontrés sont parfaitement définis, sans tremblé ni brouillage. Et il est impossible de les connecter entre eux. Ils ne peuvent se composer pour former une variété homogène unique. Ils combinent des catégories telles que l'ouvert et le fermé, l'extérieur et l'intérieur, le bord et la limite, le voisinage et l'adhérence, et ainsi de suite, tous concepts caractéristiques des espaces nombreux de la topologie.“

Michel Serres, *Hermès IV La Distribution* (Paris: Les Éditions de Minuit, 1977), p. 206. – Engelsk udgave: Michel Serres, *Hermès: Literature, Science, Philosophy* eds. Josué V. Harari og David F. Bell (Baltimore: The John Hopkins University Press, 1982) p. 48.

19. „D'où tout ce qu'on voudra dans le texte. Les îles inaccessibles, et les pays d'où on ne peut sortir. La plage où la catastrophe vous jette, . . . les rivages d'où l'on est rejeté, aussi voisins qu'on s'en trouve un moment. L'injection d'un cheval de bois au sein de la cité close, . . . Le passage attractif du rivage aux Sirènes, où l'on range un voisinage, une adhérence, ouverte pour le sourd et fermée pour tout auditeur.“ (Ibid. p. 206 (fr.) / 49 (eng.))

20. Poe omtaler her parallellen mellem historien om Marie Rogêt og mordet på Mary Cecilia Rogers.

21. David K. Lewis, *Philosophical Papers* (Oxford: Oxford University Press, 1983) 1, pp. 261-80.